

%Hiekanjyvät

SUOMEN ATTACIN JÄSENLEHTI

I/2013

HIEKANJYVIEN TÄSSÄ NUMEROSSA POHDIMME NYKYISYYTTÄ JA TULEVAA. NYKYISYYDEN KANNALTA JUTUT KÄSITTELEVÄT KONSULTTIDEMOKRATIAA, EKOLOGISTA KRIISIÄ, KULUTUSYHTEISKUNTA JA KÄSITTEIDEN POLITIIKKAA. TULEVAISUUDEN KANNALTA JUTUT KÄSITTELEVÄT ROHKEATA VALTIOTA, PAIKALLISYHTEISÖJEN MERKITYSTÄ, KÄSITTEELLISTÄ VALLANKUMOUSTA SEKÄ TOIVONKIPINÖITÄ.

MARKO JUUTINEN, PÄÄTOIMITTAJA

Konsulttidemokratia

TEKSTI HANNA KUUSELA & MATTI YLÖNEN

KONSULTIT VEIVÄT HILJAISEN TIEDON

”Haistakaa paska koko valtiovalta, ette osaa muuta kuin verottaa. Muutenkin touhu tuntuu holtittomalta, kaikki pitäs kerralla erottaa”, lauloi Antti Hammarberg eli Irwin vuonna 1976 Vexi Salmen kirjoittamin sanoin. Hyvinvointivaltion rakennushanke alkoi tuolloin olla jo pitkällä, ja valtio oli alkanut tuntua monesta kansalaisesta etäiseltä koneistolta.

Valtiosta on siis haluttu eroon pitkään, ja tämä kehitys on kulminoitunut 2000-luvulla. Valtiovarainministeriön virkamiehet ovat olleet samoilla linjoilla Irwinin kanssa.

Valtionhallinnon tuottavuusohjelma käynnistyi vuonna 2005. Ministeriöitä ja valtion laitoksia veloitettiin irtisanomaan tai laittamaan eläkeputkeen joka vuosi tietty määrä työntekijöitä riippumatta siitä, oliko tämä toimintojen tai edes taloudellisen tehokkuuden kannalta järkevää tai ei. Tuottavuuden kasvua mitattiin henkilötövuosien vähenemisellä.

Tuottavuusohjelmaa alettiinkin työpaikoilla kutsua väenvähennysohjelmaksi, koska sen ei nähty tarkoittavan muuta kuin leikkauksia henkilöstössä. Hiljalleen vähenevää väkeä piti alkaa korvata ulkopuolisilla palveluilla.

Näin on päädytty tilanteeseen, jossa julkinen sektori ostaa yhä useampia ydintoimintojaan ulkopuolisilta. Ministeriöiden arvioinnit, hallinnon muutokset ja monenlaiset selvitykset ovat päättyneet nykyään konsulttiyhtiöiden

tehtäviksi. Viidessätoista vuodessa, vuosien 1998 ja 2011 välillä, valtion ulkopuolisilta ostamiin asiantuntijapalveluihin käyttämät eurot kaksinkertaistuivat 300 miljoonasta 600 miljoonaan. Kuntapuolella tilanne on hyvin samanlainen.

Tällainen asiantuntijuuden ulkoistaminen tulee kalliiksi, mutta siihen sisältyy myös toinen, paljon vaikeammin mitattava ongelma: Mitä tapahtuu organisaation sisäiselle tiedolle ja osaamiselle, kun toiminnassa turvaututaan jatkuvasti tai pysyvästi ulkopuolisiin? Miten käy hiljaisen tiedon ja kokemuksen perustuvan viisauden? Onko valtio vaarassa tulla asiantuntijuuden ulkoistusten myötä tyhmäksi?

Näin on ollut vaarassa käydä eräissä ministeriöissä. Haastattelimme *Konsulttidemokratia*-kirjaamme varten tekemässämme tutkimuksessa ihmisiä pöydän molemmilta puolilta, niin virkamiehiä kuin konsultteja. Hiljainen tieto ja konsulttien rooli tiedon kerääjinä, tallettajina ja siirtäjinä nousi haastatteluissa usein esiin. Eräs eläkkeelle jäänyt konsultti kuvasi suhdettaan ministeriöön korostamalla omaa tietämystään: ”Etuni oli, että olin tehnyt hyvin pitkään ja hyvin laajasti yhteistyötä [ministeriössä], usein tunsin [ministeriön] paremmin kuin osastopäälliköt.”

Vastaavia tunteita on tilaajapuolella eli ministeriöiden virkamiehillä. ”Kun tulin [taloön], edeltäjä oli lähtenyt kauan aikaa sitten, uusi tehtäväkuva, käsitys organisaation tilasta, osastojen sisäisestä tilanteesta, oli konsultilla. Minut ajettiin sisään tähän taloon konsultin kautta, hän oli se henkilö, jonka kautta sain kaikkein parhaimman käsityksen, missä mennään. Hänellä oli monta prosessia osastoilla”, totesi eräs johtajatasen ministeriön virkamies haastattelussamme.

Sittemmin yhteistyö konsultin kanssa oli lopetettu. Virkamiehen päästyä sisään ministeriöön konsultilla ei enää "ollut osaamista, jota minulla ei olisi ollut".

Ulkomailla esimerkit tiedon valumista organisaatioiden ulkopuolelle ovat olleet vielä hälyttävämpiä: Ison-Britannian yleisradioyhtiössä BBC:ssä ulkoisista arviointiprosesseista ja konsulteista tuli 1990-luvulla arkipäivää. 1990-luvulla yrityksessä toteutettiin joukko arviointiprosesseja, jotka olivat jatkuvia ja osittain päällekkäisiä.

Näihin sisältyi esimerkiksi ohjelmapäälliköiden kuukausittain ja kvartaaleittain annetut lausunnot toiminnan päämääristä, vuosittaiset kaikkien osastojen arvioinnit, jotka kestivät useita kuukausia ja vaativat laajaa dokumentointia, ja miljoonien punttien arvoiset vuosittaiset johdon konsulttipalvelut eri yrityksiltä. Lopulta kansainvälisellä McKinsey-konsulttitalolla oli oma toimistonsa BBC:n tiloissa.

Suomessa ei vielä olla tässä pisteessä, mutta kehitys on sama, etenkin IT-alalla. Accenture ja Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin (HUS) ihmiset päivystivät vuonna 2012 terveydenhuoltoalan ATK-päivillä molemmat omien tiskiensä sijaan Epic-tietojärjestelmän tiskillä. Toisin sanoen jos halusi tavata HUS:n edustajan, täytyi häntä lähteä etsimään konsulttiyrityksen pöydän takaa. Tämän tapauksen toi julki Vihreiden kaupunginvaltuutettu Otso Kivekäs blogissaan.

Edellisenä vuonna TEM ja elinkeinoministeri Jyri Häkämies kävivät *Helsingin Sanomien* mukaan neljän kokouksen verran keskustelua koko valtion IT-toiminnan antamisesta Accenturen käsiin. Taka-ajatuksena oli työllistää Nokian irtisanomia insinöörejä.

"Accenture ehdotti valtiolle perustettavaksi tietotekniikkakeskusta, joka tästä eteenpäin vastaisi valtion tietotekniikkatarpeisiin. Sellaista Accenture hoitaisi mielellään", *Helsingin Sanomat* kertoi. Hanketta ei toteutettu. Paljon kertoo kuitenkin jo se, että ajatus nähtiin harkittamisen arvoisena.

VOIMAANNUTTAMINEN VIE VOIMAT

Ulkopuolisten palveluiden toistuva ostaminen, yksityisten konsulttien liikakäyttö ja tästä seuraavat tiedolliset katkokset voivat lopulta heijastua koko työkuultuuriin, väittää sosiologi Richard Sennett teoksessaan *Uuden kapitalismin kulttuuri*. Työvoiman tilapäistyessä ja konsulttien yleistyessä mahdollisuudet välittää pitkäaikaisessa käytännössä saatua kokemusallista tietoa toisille heikkenevät.

Työn muuttuessa katkonaiseksi ja pistemäisemmäksi yhteisistä kokemuksista syntyvää kerrottavaa on vähemmän, vaikka välittömästi tärkeää informaatiota on paljon. Ja lopulta itse *kerrottavuuden* edellytykset heikkenevät. Ollaan noidankehässä, jossa konsultteja tarvitaan kertomaan organisaatioille se, mitä niiden pitäisi itse tietää.

Perinteisissä organisaatioissa työntekijät olivat Sennettin mukaan sitoutuneita ja uskoivat kykynsä tuoda ajatuksensa julki, johto tunsikin organisaation toimintatavat.

Enää näin ei ole, väittää Sennett. Hänen mukaansa uudelaissa instituutioissa "ihmiset usein kokevat, että heiltä tyystin puuttuu narratiivinen toimijuus, että heillä ei ole valtaa tulkita mitä heille on tapahtumassa".

Työntekijät ajalehtivät voimaannuttamistyöpajasta toiseen samalla, kun organisaatiot heidän ympärillään rakentuvat uudelleen.

Tätä kehitystä on kuvannut fiktion keinoin esimerkiksi Juha Jokela menestysnäytelmässään *Esitystalous*. Näytelmä kuvasi yritysvalmentajan ja muodista menneen puolueen, SDP:n kohtaamista. Kun politiikan ja yritysmaailman kulttuurit yrittävät kohdata, kohtaaminen ei tunnu mielekkäältä.

Näytelmän aluksi yritysvalmentaja Rami Niittymä irvailee seminaarikulttuurille ja omalle ammattikunnalleen: "Sun pitää välttää kaavamaisista ajattelusta ja kurkata välillä mitä on sen kaavan ulkopuolella, kattoo asioita vähän *uudesta näkökulmasta*." Vau. 'toimiva liikeyritys on vähän niinku gourmet-ateria. Siinä pitää olla oikee määrä oikeita aineksia.' Ahaa."

Jokelan kirjoittama roolihenkilö Nii-

tymäa jatkaa kuvaamalla yleisön tunte-muksia.

"Ihmispolo istuu penkissä ja tuijottaa tunnollisesti, et joku pointtihan tosson ol-tava? Ois liian nihilistinen kuva maailmas-ta, et joku oikeesti tienaa rahansa tommo-sella soopalla. Sit tulee uus puhuja: 'Hyvä firma on vähän niinkun orkesteri, jossa kaikki tietää oman tehtävänsä ja soittaa saumattomasti yhteen.' Päivä kuluu, semi-naari etenee ja päässä takoo yhä kiistatto-mampi taju siitä, et ei jumalauta, kyl tänkin puhujan substanssi on tasan niin olema-tonta kun milt se heti alkuun vaikutti."

TYÖTAAKKA ON KASVANUT KOHTUUTTOMAKSI

Julkisella sektorilla syynä ulkopuolisten käyttöön on usein kiire ja henkilöstön vä-hyys.

"Kiireen takia tilataan silloinkin, kun ehkä virkalyö olisi luontevampi. Tähän tietysti liittyy se, että valtionhallinnon pitäisi pystyä priorisoimaan kehittä-mishankkeitaan niin, ettei ole liian mon-ta hanketta päällekkäin koko aikaa. Ja luoda parempi järjestelmä sille, miten katsotaan, milloin tarvitaan ulkopuolis-ta näkökulmaa. Ettei ainoastaan ulkois-teta virkalyötä konsulteille, koska sehän käytännössä tulee kalliiksi", eräs entinen konsultti totesi.

Hän piti vaarana myös sitä, että kii-reen vuoksi konsultteja käytetään myös

"tapauksissa, joissa täytyy nimenomaan tuntea sisältäpäin se asia". Silloin "kon-sultin käyttäminen on ihan tyhmää".

"Tietyillä hallinnonaloilla näkyy, että päällikkötason virkamiehet ovat kiinni kymmenessä kehityshankkeessa samaan aikaan. Ne juoksevat kokouksesta koko-ukseen, eikä niillä ole oikeastaan aikaa-kaan itse keskittyä", kuvasi tilannetta eräs julkisen sektorin entinen konsultti.

"Tuntuu, että työ määrä on lisäänty-nyt ihan hirveästi, ei pysy enää perässä", kertoo nuorempi virkamies.

Sama henkilö nimesi ajan puutteen suurimmaksi syyksi, jonka vuoksi hän on joutunut konsulttiselvityksiä tilaamaan.

Tällaisia tuntemuksia puretaan leh-tien yleisönosastoilla. Valtiovarainminis-terion virkamies kirjoitti *Helsingin Sa-nomien* mielipidepalstalla ministeriössä toimineista konsulteista: "Pöyristyttävintä asiassa on se, että liike-elämästä tempais-tu konsultti ei tiedä tai ymmärrä työmmе sisällöstä mitään. Tärkeimmäksi palk-kausperusteeksi on tulossa myönteinen asenne uudistuksia kohtaan. Sosiaaliset taidot, aikaansaavuus ja ammattitaito pai-navat huomattavasti vähemmän."

Julkinen sektori ja sen virkamiehet tekevät itse päätökset, joilla hiljainen tie-to vaarannetaan. Suuri osa tilaajista tietää olevansa jatkuvien muutosten ja muutit-rendien riepotehtavana, mutta jatkaa silti mallin toteuttamista.

PELKURIVALTIOSTA ROHKEAN VALTIOON

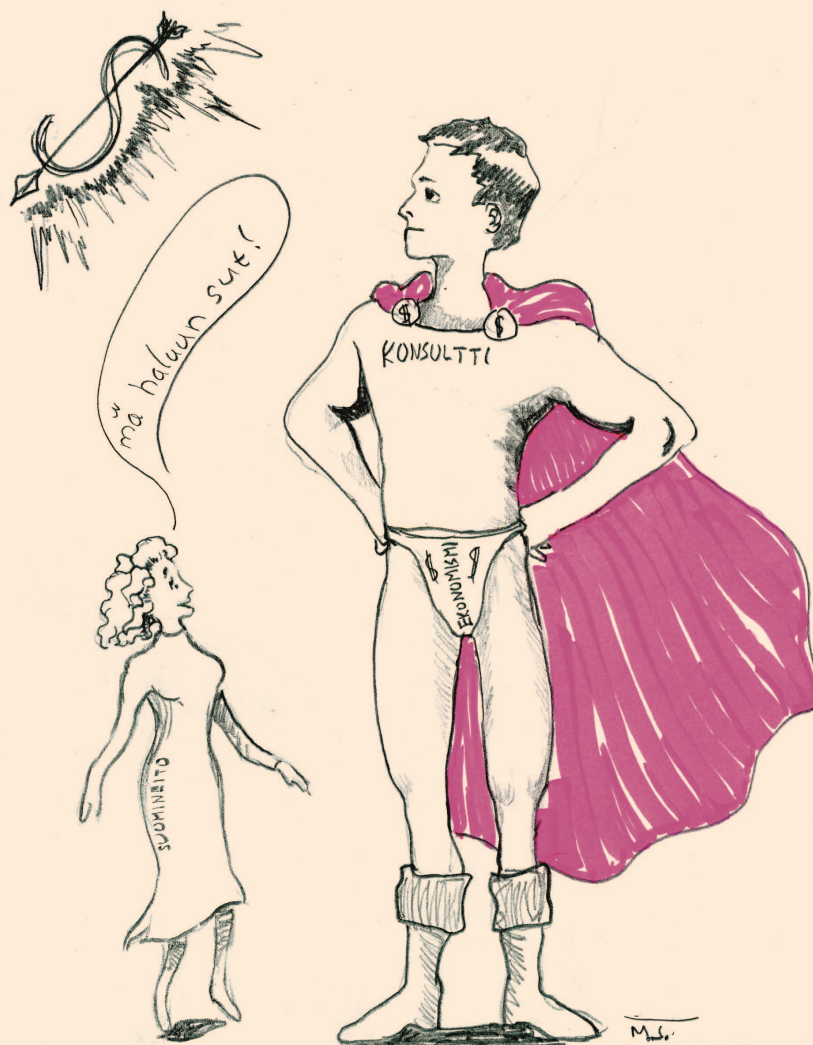
Konsulttidemokratian luotsina on pelku-rivaltio, joka vie työntekijöidensä ylpey-den osaamisestaan. Yksikään menestyvä yritys ei väheksyisi työntekijöidensä te-hokkuutta, kuten tuottavuusohjelmassa on tehty. Kun pelkurivaltio huomaa tä-män itsetuntovajeen, se yrittää korjata ongelmaa ostamalla palveluita voimaan-nuttamiskonsulteilta.

Ulospääsyteitä on. Pelkurivaltion si-jaan tarvitsemme rohkean valtion, kuten Richard Murphy toteaa kirjassaan *Cou-rageous State*. Rohkean valtion päättäjät ja virkamiehet luottavat työntekijöidensä kykyihin sen sijaan, että väheksyisivät ni-iä. Heidän mielestään valtion ei tule ul-koistaa ajatteluaan eikä demokratian to-teuttamisen ja hyvän hallinnon kannalta välttämättömiä toimintojaan.

On tunnustettava, että ministeriöissä ja muussa julkishallinnossa toteutettavat säästöt ovat parhaimmillaankin kosmeet-tisia. Usein väenvähennykset ovat johta-neet kustannusten nousuun.

Rohkean valtion päättäjien ei tarvitse takertua taikauskoon, jonka mukaan yk-sityinen sektori tekisi automaattisesti tai edes voittopuolisesti valtion työt julkis-ta sektoria tehokkaammin – etenkin, jos kyse on kansalaisille tärkeistä julkisista palveluista tai hallinnosta.

Teknisiä selvityksiä tai kiistatta kil-pailusta hyötyviä toimialoja voi ja usein pitääkin antaa yksityiselle sektorille. De-mokratiaa ei kuitenkaan voi ulkoistaa.

Toivonkipinöitä

ANITA KELLES-VIITANEN

ALKUPERÄISKANSOJEN JA MAAT- TOMIEN VILJELIJÖIDEN MAAOIKEU- DET VAHVISTUIVAT BOLIVIASSA

Presidentti Evo Morales on Boliviassa tehnyt urauurtavaa työtä alkuperäiskansojen huonon aseman parantamiseksi. Maanmittaukset on saatettu loppuun 157 miljoonan eekkerin kohdalla ja 85 %:ssa on maanomistus järjestetty uudelleen. Kolmasosa näistä maista on nyt alkuperäiskansojen ja maanviljelijöiden kollektiivisessa omistuksessa. 22 % maista on yksityisomistuksessa ja 37 % on valtion omistuksessa. Työ on ollut haastavaa ja se jatkuu.

KREIKKALAISTEN AHDINKO SYN- NYTTÄNYT UUSIA TAPOJA TOIMIA

Kreikkalaisten ahdingosta ei luulisi olevan positiivista kerrottavaa. Hädän ja

sosiaalisen katastrofin keskellä on kuitenkin kansalaisten solidaarisuus, tuki ja yhteistoiminta vahvistunut. Ruohonjuuri-tasolta lähtevä muutoskin on nostanut päätänsä. Niihin kuuluu monet naapuruusverkostot sekä ”Emme maksa!”-kansalaistottelemattomuus liike (No Pay movement). Muita ilmiöitä ovat uudenlaiset terveysklinikat ja apteekit; ruuan jakelu sekä uudet ruokapiirit kuten ”peruna liike” ja ”ei väliportaita liike” sekä uudet vapaan jakelun ilmiöt. Koulutusta, lakitukea ja kulttuuripalveluitakin tarjotaan uudella tavalla. Solidaarisuusliikkeen mottona on: ”Kreikasta haluttiin tehdä kuritus- ja leikkauspolitiikan kehto, mutta me haluamme tehdä Kreikasta esimerkin itse selviämisen järjestelmästä!”

ISO-BRITANNIA LOPULTA SUOSTUU VEROTUSTIETOJEN PALJASTUKSEEN

Iso-Britannia on pitkään vastustanut sitä, että yritykset antaisivat tietoa siitä minne ja kuinka paljon ne ovat maksaneet veroja. Helmikuun lopussa Brysselissä tehdyn sopimuksen jälkeen yritykset joutuvat avaamaan verotietonsa. Valtiovarainministeriö on sanonut, että se koskee vain kaivosyhtiöitä mutta Ison-Britannian odotetaan laajentavan kantaansa.

POLITIIKAN MANNERLAATAT SIIRTYVÄT

Etelä-Afrikan presidentti Jacob Zuma vaatii länsimaisia yhtiöitä muuttamaan kolonialistisia toimintatapojaan tai ne häviävät kilpailun muille maille. Zuman mukaan Kiinan kanssa on jo sovittu että

kaiken kauppatoiminnan pitää myös hyödyttää maan omia asukkaita eikä vain yrityksiä. Etelä-Afrikan kauppa- ja teollisuus ministeri Robert Davies muistutti myös muuttuvasta geopolitiikasta ja Etelän maiden kasvavasta roolista UNCTADin kokouksessa. Hänen mukaansa Afrikka haluaa siirtyä pelkästään kulutukseen nojaavasta kasvumallista kestävän talouden malliin. Kaupan liberalisointi ei myöskään ole hyödyttänyt kehittyviä maita. Säätelä kaivataan. Investoijilta odotetaan tasapainoista kehitysmaita hyödyttävää investointipolitiikkaa.

Käsitteiden vallankumous?

MARKO JUUTINEN

Ihmisen sinänsä rajaton mielikuvitus on kapaloitu rajallisten käsitteiden kehtoon. Sanoilla ja niiden merkityksillä rakentuu vähitellen lapsen mielestä aikuisuus. Sanojen avulla voi ihmisen mielikuvitus tavoitella tähtiä taivaalta ja lähestyä jumaluutta.

Siksi ei ole yhdentekevää, mitä merkityksiä sanoille annetaan. Erityisen tärkeinä näyttäytyvät globalisaatiolle annetut merkitykset.

Näyttää siltä, maailmantalous pyritään esittämään sellaisena järjestelmänä, jota parhaiten kuvailee sana sivilisaatio (ks. esim. Gill 1995).

Uusliberaalin ideologian teoreetikot Hayek ja Mises esittivät teoriansa vapaudesta, tasa-arvosta lain edessä sekä markkinoista periaatteena, joka on kaikkien menneiden (ja tulevien) sivilisaatioiden taustalla – kaiken edistyksen välineenä. Tästä näkökulmasta vapaus, markkinat ja edistys tarkoittavat sivilisaatiota, ja maailman talousjärjestelmä on väline sivilisaation rakentamisessa.

Kyse on asioiden ja merkitysten luomisesta pikemminkin idean kuin todellisuuden varaan.

Lienemme useimmat yhtä mieltä sii-

tä, että uusliberaali visio on poliittinen visio, joka palvelee vähemmistöjen etuja, johtaa paikallisen ja globaalin tulonjaollisen kuilun syvenemiseen sekä julkisesti hallitun omaisuuden ja luonnonvarojen siirtymiseen yksityiseen omistukseen ja ylikansallisten yritysten hallintaan.

Maailmantalous esitetään ikään kuin se vastaisi sivilisaation ideaa, mutta todellisuus enemmistöjen kannalta on toinen.

Uusliberaalin maailmantalouden käsitteitä ovat esimerkiksi keskinäisriippuvuus, kilpailukyky ja globaali hallinta. Uusliberaalissa diskursissa nuo käsitteet ja niihin sisältyvät määritelmät luovat tapoja ajatella maailmantaloudesta uusliberaalin järjestelmän jatkuvuuden ja sen systeemisen vahvistuminen kannalta edullisesti. Uusliberaali maailmantalous esitetään sivilisaationa tai prosessina kohti sivilisaatiota. Uusliberaali globalisaatio pyrkii sitomaan alueet ja kansat yhden hyvänä esitetyn järjestelmän vaikutuspiiriin.

Toistuvat talouskriisit, voimistuvat ympäristöongelmat, finansialisaatio ja valtioiden velkataakka, alueellinen epätasa-arvo ja globaalin tuotantorakenteen epäsuhteet ovat systeemin jatkuvuuden ja vallan vakiintumisen kannalta suuria on-

gelmia. Niihin tarvitaan ratkaisu.

Globaalit ongelmat suorastaan huutavat ratkaisemistaan, ei vain ihmiskunnan enemmistön näkökulmasta, mutta myös uusliberaalin maailmantalouden ja uusliberaalin sivilisaatioprojektin näkökulmasta. Eräs ratkaisu on keskinäisriippuvuuksien globaali hallinta.

Tässä jutussa haluan korostaa vain yhtä seikkaa: ihmiskunnan enemmistön näkökulmasta keskinäisriippuvuuksien globaali hallinta ei tarkoita sitä, minkä sisällön ja muodon se saa uusliberaalin sivilisaation rakennusprojektissa. Uusliberaalin sivilisaatioprojektin näkökulmasta keskinäisriippuvuus, kilpailukyky ja globaali hallinta tarkoittavat ihmiskunnan vähemmistöjen etuja palvelevia prosesseja ja rakenteita.

Representaatioiden tuolla puolen ja ihmiskunnan enemmistön näkökulmasta tässä projektissa on kyse maailman imperiumin rakentamisesta ja globaalista luokkayhteiskunnasta (ks. esim. Robinson & Harris 2000).

Kun Attacissa ja muissa yhteyksissä puhumme globaalista hallinnasta, globaalista demokratiasta, keskinäisriippuvaisuudesta ja talouskasvusta, on eräs vallanku-

mouksellinen tehtävämme nimetä nämä käsitteet kahdella tavalla. Yhtäältä ne tulisi nimetä ja kuvailla sellaisena kuin en todellisuudessa esiintyvät määrittäessään ihmiskunnan enemmistön asemaa sen suhteessa uusliberaalin maailmantalouteen.

Uusliberaali sivilisaatioprojekti on nähdäkseni vallanhimoinen ja elitistinen hanke, veren ja hien kyllästämä, joka tarkoittaa edistystä harvoille, muta barbarismia massoille. Uusliberaalin järjestelmän piirissä keskinäisriippuvuus on alistumista, kansainvälinen työnjako köyhimpien riistoa, kilpailukyky matalapalkkaisuutta ja sosiaalisten turvaverkoston tuhoamista ja globaali hallinta harvainvaltaa.

Toiseksi, näillä käsitteillä on myös enemmistöjen kannalta myönteiset merkityksensä. Enemmistöjen kannalta myönteisiä politiikan muotoja vaan on paljon vähemmän. Keskinäisriippuvuuden hallinnalle koko ihmiskunnan hyväksi voimme hakea esimerkkejä latinalaisesta Amerikasta, ja voimme kehittää niitä itse. Sama pätee globaaliin hallintaan, talouteen ja demokratiaan.

Kun nämä kaksi määrittelyn prosessia yhdistetään, voidaan jo puhua käsitteiden vallankumouksesta.

TEKSTI MARKO JUUTINEN

Ekologinen kriisi ja paikallisyhteisöjen nousu

Istuimme Olli-Pekka Haaviston kanssa kaksi tuntia tamperelaisen mielenterveysyhdistyksen kahvilassa. Keskustelimme politiikasta, maailman tulevaisuudesta, buddhalaisista munkeista ja paikallisyhteisöistä.

Haavisto on ollut paikalla Suomen Attacin perustamiskokouksessa toukokuussa 2001 Helsingin Arbiksella ja muutamina alkuvuosina myös Attacin toimikunnan jäsenenä. Nykyään hän toimii useissa organisaatioissa, joista tärkeimmät ovat Siemenpuu – kansalaisliikkeiden yhteistyösäätiö sekä Maan ystävät. Hänen aktivisminsa on monella tapaa verkottunutta sekä kotimaassa että maailmalla. Keskeisimpinä toimintakohteinaan hän pitää maailmanlaajuisista makean veden kriisiä sekä globaalin pohjoisen ja etelän yhdenvertaisuuskysymyksiä, tai oikeastaan yhdenvertaisuuden puutetta.

Tässä jutussa erittelen Haaviston kanssa käydyn keskustelun pohjalta näkemystä rahoitusmarkkinoiden sääntelyä paljon syvemmästä muutoksesta ja tuon muutoksen tarpeellisuudesta.

Olimme yhtä mieltä siitä, että maailman talousjärjestelmä on kestävämmällä pohjalla. Usein

tällä väitteellä viitataan finansialisaatioon ja kansantalouksia nyt painavaan velkataakkaan. Euroalueella ulkoisen velan osuus BKT:sta on 500 prosenttia. Nämä ovat perin ominaisia huolenaiheita Attacissa.

Haavisto pitää maailmantalouden demokratisoimista ongelmallisena tavoitteena. Tulkitsen häntä siten, että ongelman juuret ovat yhtäältä vallan epäsymmetrioissa suuryhtiöiden, valtioiden ja kansalaisten välillä ja toisaalta niissä rooleissa ja vaatimuksissa, joita globaali markkinajärjestelmä meille asettaa. Kulluttaja ja työläinen ovat esimerkkejä näistä rooleista, ja Haavisto korostaakin laajemman ihmiskuvan välttämättömyyttä.

Kamppailut maailmantalouden demokratisoimiseksi ovat kuitenkin tervetulleita, tästä olimme yhtä mieltä. Haavisto tosin antoi niille vähemmän merkitystä. Haaviston mukaan Attacin ratkaisut ovat parhaimmillaan lyhyen tähtäimen ratkaisuja, ja onnistuessaan ei globaali demokratia sinänsä ratkaise nykypäivän polttavinta ongelmaa.

Haaviston mielestä suurin ongelmamme on planeetan laajuinen ympäristöromahdus, jossa keskeisenä seuraamuksena on meitä todennäköisesti uhkaava biosfäärin olotilan muutos. Jo meidän aikanamme se saattaa käynnistää kuudennen sukupuuttoaalton. Hän viittaa viime vuonna Nature-tiedelehdessä julkaistuihin Anthony D. Barnoskyn johtaman kansainvälisen tutkijaryhmän julkaisuun.

Tutkijat arvioivat, että tulevan sadan vuoden aikana nykyinen ilmasto tulee häviämään arviolta 10 – 48 prosentilta maapallon pintaa korvautuakseen jollakin muulla, jota tämän päivät lajit eivät ole ennen kohdanneet ja joka on johtamassa joukkosammumiseen. Termi tarkoittaa määritelmällisesti eliöstön yli 75 prosentin katoamista. Haavisto kertoo tutkimuksen huomioivan 500 miljoonan vuoden aikana maapallolla tapahtuneet biosfäärin olotilanmuutokset, joista on seurannut joukkosammumisia. Nykyään biosfäärin kohdistuva pakote muodostuu ihmiskunnan kasvavasta koosta ja resursien käytöstä, ympäristöjen muuttamisesta, energian tuotannosta ja kulutuksesta. Maankäytön muutosten osalta olemme alle kymmenen prosentin päässä joukkosammumisen alkamisen arvioidusta kynnyksestä. Ihmiskunnan kasvun ja kulutuskeskeiset elämänmuodot huomioiden kynnys saattaisi ylittyä jo 2020-luvulla.

Pelastus saattaa tulla odottamattomalta taholta.

Teollistunut tuotantojärjestelmä, globaali rahtiverkosto ja kulutusyhteiskunta nojautuvat fossiililähteistä saatavaan, Haaviston sanoin ”käytännössä ilmaiseen energiaan”. Öljyhuippu on ohitettu. Haavisto viittaa vuonna 2010 Saksan armeijan julkaisemaan riskiraporttiin, jossa halvan öljyn loppumisen ennustetaan johtavan asteittain kehittyvästä finanssikaaksesta yhteiskunnalliseen kaakseen noin kymmenessä vuodessa.

On mahdollista, että halvan öljyn loppuminen ja yhteiskunnallinen kaakso johtavat kulutuksen vähenemiseen. Tulkitsen Haaviston keskustelussamme esittämiä käsityksiä siten, että juuri kuluttamiseen perustuva tuotantojärjestelmä ja elämäntapaa leimaavaa toimintakulttuuri ovat tulevaisuuden muutoksen keskiössä: niin ironiselta kuin se kuulostaakin – parhaimmillaan energiakriisi synnyttää yhteiskunnallisen kriisin. Kulutuksen radikaali väheneminen on meitä kaikkia ylläpitävän luonnon kannalta kaikkein oleellisin tarvittava muutos, johon yhteiskunnallinen kriisi voi meidät johtaa.

Samankaltaisia käsityksiä on esitetty muissa yhteyksissä. Esimerkiksi Wallersteinin mukaan ympäristön kriisi on yksi osa sivilisaation kriisiä, joka hänen toivoakseen johtaa sosialistisen maailman syntyyn.

Haavisto näkee oleellisena paikallisyhteisöjen itsemääräämisoikeuden vahvistumisen sekä niiden maailmanlaajuisen verkostoitumisen. Sen Haavisto näkee globaalin kamppailun tärkeimpiin

kuuluvana areenana. Nähdäkseni tähän on kaksi syytä: paikallisyhteisöjen vahvistaminen vahvistaa niiden omaa elämäntapaa vapaana kulutuskulttuurista ja toiseksi, heikentää globaalin kapitalismin kulutuskoneistoa kolmella tavalla – ensiksi, vähentämällä kuluttajien lukumäärää, toiseksi, pienentämällä maailmantaloutta palvelevaa työläisarmeijaa ja kolmanneksi, pitämällä luonnonvarojen kapitalistisen tuotannon ulkopuolella.

Hyviä esimerkkejä paikallisyhteisöjen toiminnasta antaa esimerkiksi Latinalaisesta Amerikasta alkunsa saanut Via Campesina -liike – oman määritelmänsä mukaan ”aasialaisten, afrikkalaisten, amerikkalaisten ja eurooppalaisten pienten ja keskisuurten talonpoikaistuottajien, maatyöläisten, maaseudun naisten ja alkuperäisyhteisöjen kansainvälinen liike” tai minesandcommunities.org-sivuston kautta organisoituva kaivoshaittoja vastaan kamppaileva paikallisyhteisöjen maailmanlaajuinen verkosto. Huhtikuussa tänä vuonna Intian korkein oikeus tuomitsi brittiläisen Vedanta kaivosyhtiön melkein 20 miljoonan Yhdysvaltain dollarin sakkoihin aiheuttamistaan ympäristöhaitoista – paikallisyhteisöjen protestin seurauksena.

Esimerkkeinä luonnon kanssa harmoniaan pyrkivistä elämäntavoista ja kulttuureista voidaan pitää ainakin Andien alkuperäisväestön Vivir Bien (hyvin eläminen) -periaatetta, jolla on poliittista merkitystä erityisesti Bolivian kautta kymmenen valtion muodostamassa liitossa, ALBAssa, mutta joka periaate on kirjattu kansallisiin kehittämissuunnitelmiin nimellä Buen Vivir (hyvä elämä) myös Ecuadorissa. Vivir Bien tarkoittaa hyvää elämää osana omaa yhteisöä, johon lasketaan kuuluvaksi ei vain ihmiset, vaan myös paikallisyhteisön luonnonympäristö, jonka osa ihminen on (ks. Eduardo Gudynas: ”Buen Vivir: Today’s tomorrow”, *Development* (2011) 54(4), 441–447; Hiekanjyvät 1-2 2011). Aasiassa buddhalaisuuteen sisältyy samankaltainen elämän kunnioittaminen kuin latinalaisen Amerikan alkuperäiskansoilla.

Harvalla aktivistilla on valmista reseptiä maailman tulevaisuuden rakentamiseksi. Erilaiset ihmiset korostavat erilaisia asioita. Haaviston näkökulmassa korostuu suhteemme luontoon, ja hänen toimintansa määrittänyt tätä kautta pyrkimykseksi luoda ja vahvistaa paikallisyhteisöjen verkostoitumista ja tällä tavalla niiden elinvoimaa ja itsemääräämisoikeutta – oikeutta ja kykyä elää vapaana globaalista kulutusjärjestelmästä.

% LIITY ATTACIN JÄSENEKSI!

Jos maailmantalous ilman talousjargonia ja vaihtoehtottomuutta kiinnostaa, tutustu sivustoomme maailmantalous.net.

Liity Attacin jäseneksi ja lähetä yhteystietosi
attac.jasenet@gmail.com. Jäsenmaksuun (45 €, vähävaraisille 18 €)
sisältyy Diplo & NG:n vuositilaus ja Maailmantalouden ABC ja D -taloussanakirja.